

Sustainable Development of Geographical Environment

Journal homepage: <https://egsdejournal.sbu.ac.ir>

Sociological Analysis of Capacities and Consequences Nightlife on Sustainable Development (Case study: Tajrish, Rahahan Squares, and 30 Tir St., Tehran City)

Abdolah Dolatabadi¹ , Mehrdad Navabakhsh^{1*} , Ali Baghaei Sarabi²

1. Department of Sociology, Faculty of Literature, Humanities and Social Sciences, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran

2. Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Communication and Medi, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Keywords:

- Sustainability
- Development
- Nightlife
- Tehran city
- Inequality

Original Article

Article history:

Received: 11/09/2023

Accepted: 11/05/2024

ABSTRACT

Given the prevalence of urbanization as the primary form of social life, sociologists and urban policymakers have concentrated on exploring the relationship between individuals and the city and how urban spaces take shape through this interaction. It is crucial to design these areas considering the social circumstances associated with the city. Following the expansion of urban spaces and the development of leisure and consumption, social harm has been raised, especially at night. This study aims to investigate nightlife as an emerging field from a physical, social, and economic point of view, with possibilities and consequences for urban sustainable development, which can be created in this field of placemaking or by intervention, its process with a possible challenge. This aspect can either facilitate advancements in this field or create challenges to the urban development process through intervention. This study employed the grounded theory method from a sample of 30 participants in Tajrish Square, Railway, and Sea Tire Street in Tehran city. Our results show that nightlife in economic, social, and physical dimensions has positive and negative characteristics that affect sustainable urban development. Considering the positive aspect, nightlife offers opportunities such as generating employment, stimulating the urban economy, fostering competitiveness for citizens' benefit, enhancing social vibrancy, fostering expanded interactions and family bonds, cultivating new identities, and contributing to dynamism. Regarding a negative perspective, the present nocturnal lifestyle comes with outcomes such as the stratification in the utilization of nighttime services, a rise in social inequalities, the proliferation of informal employment, social harm, and the erosion of local culture. These factors have detrimental effects on the trajectory of sustainable urban development.

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY). license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Citation:

Dolatabadi, A., Navabakhsh, M. and Baghaei Sarabi, A., (2024). Sociological Analysis of Capacities and Consequences Nightlife on Sustainable Development (Case study: Tajrish, Rahahan Squares, and 30 Tir St., Tehran City), *Sustainable Development of Geographical Environment*: Vol. 6, No. 10, (56-74).
DOI: 10.48308/sdge.2024.233101.1151

* Corresponding author E-mail address: (m.navabakhsh@iauctb.ac.ir)

Extended abstract

Background and purpose

Given the prevalence of urbanization as the primary form of social life, sociologists and urban policymakers have concentrated on exploring the relationship between individuals and the city and how urban spaces take shape through this interaction. It is crucial to design these areas considering the social circumstances associated with the city. Following the expansion of urban spaces and the development of leisure and consumption, social harm has been raised, especially at night. This study aims to investigate nightlife in the city of Tehran as an emerging field from a physical, social, and economic point of view, with possibilities and consequences for urban sustainable development, which can be created in this field of placemaking or by intervention, its process with a possible challenge. This aspect can either facilitate advancements in this field or make challenges to the urban development process through intervention. This research, with a sociological approach, seeks to understand and explain the most important capacities and consequences of nightlife on the sustainable development of the city of Tehran, emphasizing on the three areas of Tajrish Square, Railway, and Si Tir Street. The main issue of the current research is what capacities and consequences nightlife has for urban sustainable development in the three mentioned areas from a sociological point of view.

Methodology

This study employed the grounded theory method in Tajrish Square, Railway, and Sea Tire Street. The mentioned areas were selected according to their economic, socio-cultural, and physical differences. Also, the mentioned areas were among the urban areas where night activities were going on significantly. The collection of information continued until the point of theoretical saturation and no new information was received from the research field. So in each area of the research, 10 people and a total of 30 people were interviewed as a sample size. After the the stage classification and coding of research data was done based on experimental data, observed events, and presented narratives. At this stage, using the systematic approach of Strauss, Strauss, and Corbin, open coding was done to identify the concepts of this research,

their characteristics, and dimensions, and in the next stage, axial coding was done in which the causal conditions, context, and consequences were compared to the central categories. It was analyzed and explained and finally, using selective coding of the available data, it was formulated in a theoretical model.

Findings and discussion

Our results show that nightlife in economic, social, and physical dimensions has positive and negative characteristics that affect sustainable urban development. Considering the positive aspect, nightlife offers opportunities such as generating employment, stimulating the urban economy, fostering competitiveness for citizens' benefit, enhancing social vibrancy, fostering expanded interactions and family bonds, cultivating new identities, and contributing to dynamism. Regarding a negative perspective, the present nocturnal lifestyle comes with outcomes such as the stratification in the utilization of nighttime services, a rise in social inequalities, the proliferation of informal employment, social harm, and the erosion of local culture. These factors have detrimental effects on the trajectory of sustainable urban development.

Conclusion

Despite the signs of nightlife in Tehran, the urban governance system in Tehran lacks a comprehensive plan and strategy to face this phenomenon. The lack of necessary urban infrastructures including the unbalanced spatial development in the city, the high costs of activities and services at night, the limited hours of night activities, and in some cases the misunderstanding of the nature of nightlife has resulted in the silence of this issue in the city and what is called Nightlife is considered by the city governance bodies to be moments that are mostly subject to occasions such as the holy month of Ramadan, Muharram days, etc. The non-conservative facing of the urban governance system with this phenomenon, legalizing it and strengthening the cultural and social dimensions by the requirements of the Iranian society, has removed the nightlife from the current economy-oriented one-dimensional state and provides its possibilities for sustainable urban development.

Keywords: Sustainability, Development, Nightlife, Tehran city, Inequality.

تحلیل جامعه‌شناختی ظرفیت‌ها و پیامدهای زیست‌شبهانه بر توسعه پایدار شهر (مطالعه موردی: میدان‌های تجریش، راه آهن و خیابان سی تیر، شهر تهران)

عبداله دولت آبادی^۱، مهرداد نوابخش^{۱*}، علی بقایی سرابی^۲

۱. گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

۲. گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، ارتباطات و رسانه، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران

چکیده

اطلاعات مقاله

واژه‌های کلیدی:

- پایداری
- توسعه
- زیست‌شبهانه
- شهر تهران
- نابرابری

با سطره شهرنشینی به عنوان شکل غالب زندگی اجتماعی، رابطه فرد و شهر و چگونگی شکل‌گیری فضاهای شهری در نتیجه این تعامل مورد توجه جامعه‌شناسان و سیاستگذاران شهری قرار گرفت. خلق این فضاها متأثر از شرایط اجتماعی شهر حائز اهمیت است. به دنبال گسترش فضاهای شهری و توسعه فراغت و مصرفی آسیب‌های اجتماعی به ویژه در شب نیز مطرح شده است. هدف این مطالعه بررسی ظرفیت‌ها و پیامدهای زیست‌شبهانه به عنوان عرصه‌ای نوظهور از منظر کالبدی، اجتماعی و اقتصادی واجد امکان‌ها و پیامدهایی برای توسعه پایدار شهری است که می‌تواند در این زمینه تسهیل‌گر باشد یا با مداخله، روند آن را با چالش مواجه سازد. این پژوهش با روش نظریه زمینه‌ای و با حجم نمونه ۳۰ نفر از مراجعین در سه محدوده میدان‌های تجریش، راه آهن و خیابان سی تیر در شهر تهران انجام شده است. نتایج این پژوهش بیانگر آن است که زیست‌شبهانه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی از دو جنبه ایجابی و سلبی با ویژگی‌هایی، بر توسعه پایدار شهری اثرگذار است. از منظر ایجابی، زیست‌شبهانه واجد امکان‌هایی نظیر ایجاد اشتغال، رونق اقتصاد شهری، رقابت‌پذیری به سود شهروندان، افزایش نشاط اجتماعی، گسترش تعاملات و پیوندهای خانوادگی، خلق هویت‌های جدید، پویایی و سرزندگی است. از منظر سلبی، شیوه فعلی زیست‌شبهانه دربردارنده پیامدهایی شامل طبقاتی شدن استفاده از خدمات شبانه، افزایش نابرابری‌های اجتماعی، گسترش مشاغل غیررسمی، بروز آسیب‌های اجتماعی و تضعیف فرهنگ محلی است که بر روند توسعه پایدار شهری تأثیرات منفی دارد.

مقاله: پژوهشی

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۲۲

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY). license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

استناد:

دولت آبادی، ع.، نوابخش، م. و بقایی سرابی، ع.، (۱۴۰۳). تحلیل جامعه‌شناختی ظرفیت‌ها و پیامدهای زیست‌شبهانه بر توسعه پایدار شهر (مطالعه موردی: میدان‌های تجریش، راه آهن و خیابان سی تیر، شهر تهران)، توسعه پایدار محیط جغرافیایی: سال ۶، شماره ۱۰، (۵۶-۷۴).
DOI: 10.48308/sdge.2024.233101.1151

مقدمه

از آغاز انقلاب نوسنگی تاکنون می‌توان سه موج عمده گسترش شهری را از هم تفکیک نمود. موج نخست، در حدود ۵ تا ۶ هزار سال پیش یعنی حدود هزاره چهارم پیش از میلاد در بین‌النهرین (تمدن سومری) و مصر و سپس هندوستان و چین نخستین شهرهای زراعی ایجاد شد. موج دوم، از نیمه قرن هجدهم تا اواخر قرن نوزدهم با انقلاب صنعتی و انقلاب‌های سیاسی اروپایی همراه بود و شهرهای صنعتی این قاره (و سپس قاره آمریکا) را به وجود آورد. موج سوم شهرنشینی پس از جنگ جهانی دوم و عمومیت یافتن نظام جهانی، ابتدا بر اساس نظام دو قطبی (سوسیالیسم شرقی و سرمایه‌داری غربی) و سپس از دهه ۸۰ میلادی به این سو بر اساس نظام چند قطبی سرمایه‌داری جهانی، به صورتی غالب در سراسر جهان شکل گرفت که بازار جهانی مبادلات اقتصادی و دولت‌های ملی و نهادهای فراملی دو محور اصلی آن به شمار می‌رفت (Fakouhi, 2021). در آغاز قرن بیست و یکم، با سیطره شهرنشینی به عنوان شکل غالب زندگی اجتماعی، رابطه فرد با شهر و چگونگی شکل‌گیری فضاهای شهری در نتیجه این تعامل مورد توجه جامعه‌شناسان و سیاستگذاران شهری قرار گرفت. تحولات گسترده در شیوه زندگی اجتماعی مردم، مدیریت شهری را ترغیب نمود که به دنبال بازاندیشی و بازآفرینی فضاهای شهری باشد. به منظور بهره‌گیری حداکثری از زمان و فضا در شهر، ایده برنامه‌ریزی شبانه برای شهرها در اروپا از سال ۱۹۷۰ میلادی مطرح شد. بعدها عناوین شهر بیدار و شهر ۲۴ ساعته برای برخی از شهرها به کار رفت که به دنبال دستیابی به راهکارهایی در زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی برای افزایش رفاه و ارتقا کیفیت زندگی شهروندان بود. به گفته لفبره (Lefebvre, 1991)، محدودیت‌های اجتماعی مختلف در طول شب برداشته می‌شوند. انتظارات، هنجارها و ایده‌هایی که از نظر اجتماعی ممکن یا مجاز است به زندگی شبانه و خود شب متصل است که با روز متفاوت است و امکان تعاملات اجتماعی متفاوتی را فراهم می‌کند. هنکل و وبر نیز بر این نظر هستند که شب «فضایی برای آزادی، خلاقیت و آزمون و تجربه» است (Henckle and Weber, 2019). همچنین، زندگی شبانه، فضایی برای تعامل با افراد جدید و توسعه مناسبات موجود، به طرق مختلف به رفاه اجتماعی کمک می‌کند (Kramer and Wittmann, 2023). به‌طوری کلی، شب عرصه‌ای دو گانه و متضاد است که از یک سو به عنوان یک فضا-زمان می‌تواند بستری برای اوقات فراغت، منفعت اقتصادی و اجتماعی تلقی شود و از سوی دیگر، به عنوان عرصه‌ای برای طرد، اختلال و ایجاد جرم شناخته شود (Ederson, 2015). زیست‌شبانه به عنوان عرصه‌ای نوظهور در حوزه شهری، از منظر مکانی و زمانی دارای آثار و پیامدهایی است که بر ابعاد توسعه پایدار شهر از حیث اقتصادی، اجتماعی و کالبدی تاثیرگذار است. در واقع، زیست‌شبانه به عنوان یک فضای اجتماعی و خودانگیخته در نظر گرفته می‌شود که در آن افراد احساس می‌کنند کمتر تحت کنترل قوانین و هنجارهای اجتماعی هستند و همین موضوع زمینه‌ساز شکل‌گیری ظرفیت‌ها و هنجارهای بدیع اجتماعی و اقتصادی است (Kramer and Wittmann, 2023). فضاهای شبانه فعال از جمله فرهنگ‌های شهری بوده که منبع غنی زندگی روزمره هستند و نقش مهمی در تثبیت هویت فرهنگی شهر دارند. رشد زندگی شبانه ایمن یک چالش بزرگ برای شهرها و مدیریت آن به منظور انتفاع همه ذی‌نفعان، ضرورتی انکارناپذیر است. بسیاری از شهرهای جهان برای تقویت اقتصاد خود از مفهوم شهر ۲۴ ساعته استفاده کرده و به نوبه خود این شهرها در طول شب برای شهروندان امن‌تر شده‌اند. این پژوهش با رویکرد جامعه‌شناختی به دنبال فهم و تبیین مهم‌ترین ظرفیت‌ها و پیامدهای زیست‌شبانه بر توسعه پایدار شهر تهران با تاکید بر سه منطقه میدان‌های تجریش، راه آهن و خیابان سی تیر بوده است. در واقع، مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که زیست‌شبانه از منظر جامعه‌شناختی واجد چه ظرفیت‌ها و پیامدهایی برای توسعه شهری در سه محدوده مذکور است.

مبانی نظری و پیشینه

توسعه پایدار

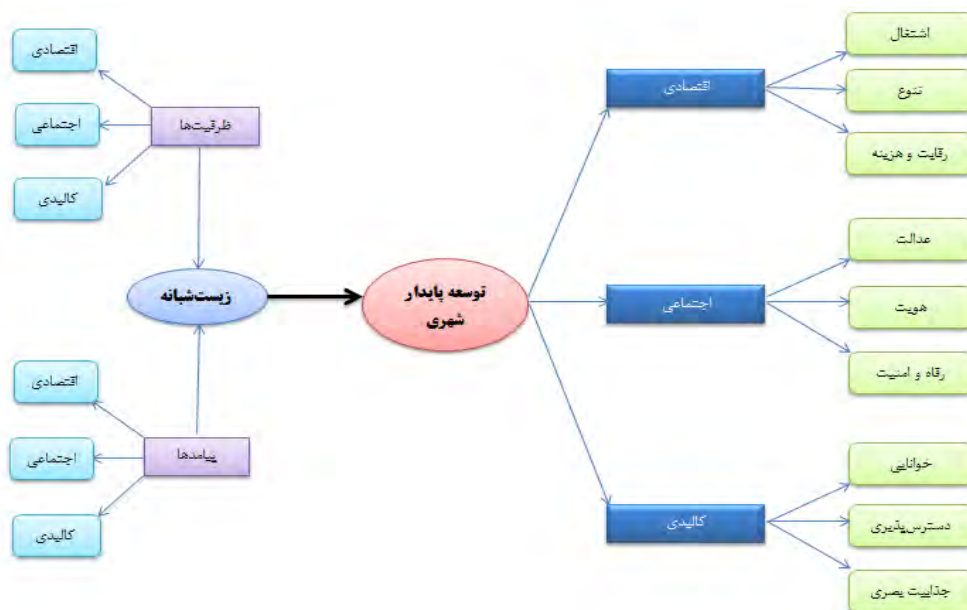
از دهه ۱۹۸۰ به دلیل تشدید بحران‌های محیط زیستی، نظریه توسعه پایدار مورد توجه مجامع جهانی قرار گرفت و تاکید شد که الگوها و سیاست‌های موجود توسعه، پاسخگوی نیازهای بشر نیستند و نگرش درباره رشد و توسعه باید متحول شود. از آن زمان در کنفرانس‌های بین‌المللی، صاحب نظران درباره مفهوم پایداری توسعه بحث و گفتگو کردند و حاصل آن پیدایش دیدگاهی جدید درباره توسعه پایدار بود که می‌توانست پاسخگوی نیازهای جهان معاصر باشد (Azkia, 1986). توسعه پایدار شهرها اغلب به عنوان تعادل بین سه بعد اساسی پایداری تعریف می‌شود، برای مثال، سازمان بین‌المللی دولت‌های محلی برای پایداری^۱ بیان می‌کند که شهرهای پایدار در جهت ابعاد محیط زیستی، اجتماعی و اقتصادی بدون به خطر انداختن توانایی نسل‌های آینده برای جمعیت‌های موجود کار می‌کنند. با این حال، بسیاری از مسائل در شهرها نیازمند نهادهای مسئول برای رسیدگی و در صورت امکان حل آنها هستند. به همین دلیل است که لازم است بعد چهارم - بعد نهادی - را در برگیرد. به این ترتیب، توسعه پایدار شهری را می‌توان به عنوان یک رابطه هم افزایی بین عوامل محیطی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی در هر شهر مربوطه درک کرد (Denis Michalina et al, 2021). شهر پایدار شهری است که از طریق فرآیندهای مشارکت فعال شهروندان در ایجاد تعادل بین پیشرفت‌های اقتصادی، محیطی و اجتماعی - فرهنگی موفق باشد. همه شهرها در حال حاضر با چالش در نظر گرفتن همزمان مسائل اقتصادی، اجتماعی و محیطی و تنظیم مجدد تعادل به طور مداوم مواجه هستند (Mega and Pedersen, 1998). در مقیاس جهانی، اثرات شهرنشینی در مواجهه با چالش‌های اجتماعی جهانی، در سیاست‌ها، دستورکارهای جهانی فعلی بیان شده است. در دستور کار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار، سازمان ملل متحد ۱۷ هدف توسعه پایدار^۲ را ترسیم می‌کند که در ۱۵ سال آینده اقدامات در زمینه‌های مهمی برای بشریت و کره زمین به دنبال خواهد داشت. اهمیت مناطق شهری برای دستیابی به اهداف توسعه پایدار با نگاهی به نقش‌های برجسته‌ای که در این سند آورده شده است آشکار می‌شود: هدف ۱۱ کاملاً به شهرها و جوامع پایدار اختصاص دارد، در حالی که همه اهداف ۱۷ گانه بعد شهری دارند. از آن زمان، توسعه پایدار شهری به یک استراتژی و مفهوم جدید توسعه تبدیل شده است و به عنوان یک پارادایم از ساختار اجتماعی تعریف می‌شود که هماهنگی بین جمعیت، منابع، محیط زیست و اقتصاد را محقق می‌کند (Wang et al, 2023). با توجه به مباحث مطرح شده، در این پژوهش سه بُعد توسعه پایدار شهری یعنی ابعاد اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و کالبدی و نسبت آن‌ها با زیست‌شبهانه مورد بررسی قرار خواهد گرفت. ابعاد مذکور دارای شاخص‌های متعددی هستند که در این مطالعه مهم‌ترین شاخص‌ها شناسایی شده و مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. شاخص‌های پایداری شهری به عنوان عناصر اصلی برای اطلاع‌رسانی وضعیت عملکرد انتخاب شده‌اند، که سپس به تعیین میزان موفقیت استراتژی‌ها و سیاست‌ها در دستیابی به اهداف پایداری کمک می‌کند (Filzani et al, 2015).

زیست‌شبهانه

مطالعات زندگی شبهانه شاخه‌ای از مطالعات شهری است که از دهه آخر قرن بیستم در ارتباط با دگرگونی‌های زندگی شبهانه شهری پدیدار شد (Eldridge and Nofre, 2018). در شهرهای غربی، زندگی شبهانه عمیقاً با زندگی شهری گره خورده است. در اروپا، زندگی شبهانه، در شهرهای صنعتی بین اواخر قرن ۱۸ و اوایل قرن ۱۹ ظهور کرد، زمانی که شب، مملو از فعالیت‌های اوقات فراغت شد. در آن دوره، زندگی شبهانه به نقطه عطفی از سبک زندگی شهری انقلاب صنعتی تبدیل و برنامه‌ریزی شبهانه برای شهرها از ۱۹۷۰ در اروپا مطرح شد. اصطلاح زندگی شبهانه به مجموعه‌ای از فعالیت‌ها و خدماتی اطلاق می‌شود که در زمان شب و گاهی نیز تا صبح قابل استفاده باشد نظیر ارائه مواد غذایی، نوشیدنی، سرگرمی و تفریح (Ngesan and Abdul Karim, 2012). مفهوم شهر شب مجموعه‌ای از فعالیت‌ها را شامل می‌شود که منجر به پویایی اجتماعی و رونق اقتصادی شود. ترویج فرهنگ محلی و ایجاد فرصت‌هایی برای کاهش فقر در شهر، ارتقای اقتصاد محلی، و ایجاد فرصت‌هایی برای تفریح و سرگرمی از دیگر امکان‌ها و ظرفیت‌های شهر شبهانه است (Zaki and Ngesan, 2012).

(2012). به گفته Carmona عبارت شهر ۲۴ ساعته، شهری که هرگز خواب ندارد، در دهه ۱۹۲۰ اولین بار در نیویورک به کار رفت. این واژه تصویری ذهنی از مکانی فریبنده و پُر جنب و جوش را که همواره اتفاقی در خیابان‌هایش در حال وقوع است (به ویژه زمان شب که امکان تهییج و خطر زیادتر است) مجسم می‌کرد (Grazian, Carmona and et al, 2021). در پژوهش خود در مورد زیست‌شبهانه‌ی فیلادلفیا با بهره‌گیری از روش کیفی و بررسی تجربه جوانان شهر فیلادلفیا، نشان می‌دهد که چگونه فضاهای شهری، بازارها، مصرف و همچنین انواع تجارب شهری در پرتو زیست‌شبهانه خلق می‌شوند. به اعتقاد وی افزایش امکانات اجتماعی در کنار افزایش نقش تبلیغات اقتصادی، شیوه‌های جدید مدیریت عمومی و همچنین عمومی شدن روابط اجتماعی بر اهمیت زیست‌شبهانه‌ی شهری افزوده است (Grazian, 2008). Su-Jun نیز در مطالعه‌ی خود با توصیف یک محله‌ی کوچک در سنگاپور نشان می‌دهد که اقتصاد شبهانه غیررسمی و غیرقانونی این شهر به موازات اقتصاد رسمی شبهانه‌ی آن به حیات خود ادامه می‌دهد (Jun, 2012). اهداف گسترش زندگی شبهانه عبارتند از: نگاه جامع‌تر و گسترده‌تر به تمام مراکز شهر. این موضوع شامل جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی آنها می‌شود و همچنین یک جنبه جاه طلبانه با هدف تحریک ایده‌ها و فعالیت‌های کارآفرینانه است (Eder and Öz, 2015). مناطق زندگی شبهانه شهری به عنوان مراکز زندگی شبهانه روزمره، به مکان‌های فرهنگی تبدیل می‌شوند. تغییر چشم‌انداز زندگی شبهانه شهری ذاتاً فرهنگ محلی و تا حدی احساسات حامیان آن را منعکس می‌کند و در نتیجه سرزندگی یک شهر را برجسته می‌کند (Liu and et al, 2023). گنجاندن زندگی شبهانه در ادامه روال روزانه نقش مهمی در توسعه یک جامعه پایدار با افزایش دسترسی، تحمل، تنوع و مشارکت دارد (Liu and et al, 2023). مطالعات صورت گرفته در غرب در خصوص زیست‌شبهانه نشان می‌دهد که تخیلات منفی و بلندمدت ساخته شده در طول شب بر تخیلات مثبت در میراث اروپایی غالب است. این موضوع به دو صورت بیان می‌شود: نخست، محدود بودن مطالعات آکادمیک در مورد اثرات مثبت زندگی شبهانه به عنوان منبعی برای جامعه‌سازی و رفاه اجتماعی؛ و دوم خلق گفتمان‌ها و سیاست‌هایی جرم انگارانه علیه شب (Aramayona and Guarneros-Meza, 2024). بخش عمده‌ای از مطالعات تجربی صورت پذیرفته در غرب پیرامون زندگی شبهانه عمدتاً به جنبه‌های اقتصاد شبهانه پرداخته است (Henckle and Weber, 2019; Kramer and Wittmann, 2023). در گذشته زندگی شبهانه ایرانیان عمدتاً حول محور خانواده و یا مراکز مذهبی و آیینی متمرکز بود؛ مردم نیز بنابر رسم و مناسک خاص دور هم جمع می‌شدند و ساعات شب را با هم سپری می‌کردند. امروز زیست‌شبهانه از نظر ماهوی به فعالیت‌ها و خدماتی اختصاص یافته که بیشتر در بیرون از منزل در جریان است و پیرامون موضوعاتی شکل یافته که ناشی از تحولات جهانی و مدرن است. آیزاده با رویکرد اسنادی و کتابخانه‌ای، گونه‌های مختلف سنت شب نشینی در ایران را به عنوان مهم‌ترین جلوه فعالیت‌های فراغتی و اجتماعی شبهانه ایرانیان بررسی می‌کند و به این پرسش پاسخ می‌گوید که آیا زندگی شبهانه ایرانی‌ها صرفاً درونی است یا می‌توان جلوه‌هایی از حیات اجتماعی شبهانه در بیرون از خانه را نیز در آن یافت؟ نتایج بدست آمده در این مطالعه نشان می‌دهد که به جز شب نشینی‌های رایج که در کانون خانواده شکل می‌گرفت، بیشتر اجتماعات شبهانه، وابسته به آیین و مناسبت است و حضور مردم در بیرون از خانه برای تفریح، فعالیت اقتصادی و اجتماعی در شبانگاه به صورت غیرآیینی کمتر مجال بروز یافته است. (Anizadeh, 2018). مطالعات داخلی دیگری پیرامون زیست‌شبهانه صورت گرفته که عمدتاً خارج از حوزه علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی بوده و غالباً معطوف به رشته‌های جغرافیا، معماری، شهرسازی و ... بوده است. مطالعه «ارزیابی زندگی شبهانه شهری با تاکید بر اقتصاد شبهانه» به کوشش قلعه‌نوعی و نیلی پور (Ghalehnoee and Nilipour, 2020) به موضوع اقتصاد شبهانه پرداخته است. سیادتی و کلیمی فرد (Siadati and Karimifard, 2018) در مقاله‌ای به "بررسی و بازخوانش تداوم زندگی شهری در شب مبتنی بر شادابی و سرزندگی فضاهای شهری ۲۴ ساعته پرداخته و عوامل موثر بر پویایی فضاهای شهری ۲۴ ساعته در محله دربند تهران را تحلیل نموده‌اند. قدیمی و کرامتی (Ghadimi and Keramati, 2017) در پژوهشی دیگر با عنوان "بررسی تاثیر مولفه‌های فضاهای شهری بر زندگی شبهانه" به نقش عملکردی مرکز فعالیت‌های نوین تهران (خیابان‌های کریم خان زند، مفتوح و سعدی، جمهوری و کارگر) در طرح جامع شهر تهران پرداخته‌اند. پژوهش دیگری در این زمینه،

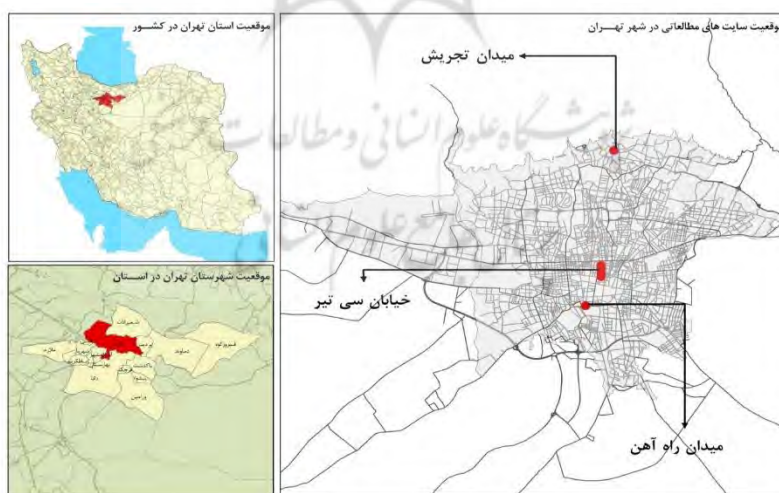
توسط عمید (Amid, 2013) با عنوان "شب، فضا و طراحی شهری" انجام شده است. این پژوهش، با محوریت سه مفهوم حیات شبانه، طراحی شهری و اماکن زیارتی با رویکردی توصیفی و تبیینی و با استفاده از روش پیمایشی به تحلیل زیست‌شبهانه در شهر مشهد پرداخته است. همانطور که ذکر شد، مطالعات داخلی صورت گرفته عمدتاً ناظر بر حوزه‌های معماری، شهرسازی و توریسم بوده است؛ در مطالعه حاضر پدیده زیست‌شبهانه از منظر اجتماعی و در مواجهه با کنشگران شهری در سه میدان مختلف مورد مطالعه قرار گرفته است تا علاوه بر مفهوم‌سازی این پدیده، آثار و پیامدهای آن بر توسعه پایدار شهری تبیین شود. با توجه به امکان‌ها و عناصر متضاد شکل دهنده شهر و همچنین، سیالیت، ابهام و پیچیدگی آن، فهم ساخت اجتماعی آن دشوار بوده و مفهوم‌سازی زیست‌شبهانه نیز باید با در نظر داشتن این مهم صورت پذیرد. با این وجود، مطالعات انجام شده در خصوص زیست‌شبهانه و توسعه پایدار شهری عموماً ذیل رویکردهای محیط زیستی، مدیریت شهری و اقتصادی مورد توجه بوده و کمتر به ظرفیت‌ها و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی آن توجه شده است. چترتون و هالندز مفهوم‌سازی ویژه‌ای از زیست‌شبهانه ارائه کرده‌اند که الگوی نظری مورد نظر خود را در بُعد تجربی نیز به کار گرفته‌اند. آنان بر وجوه فعال، خلاق و بازسازانه زیست‌شبهانه و ظرفیت‌ها و امکان‌های خلق فضاهای اجتماعی شهری در شب تاکید کرده‌اند (Chatterton and Hollands, 2003). آنها مفهوم‌سازی زیست‌شبهانه را در دو بُعد طرح می‌کنند: یکی فهم زیست‌شبهانه در قالب جریان فرهنگ یکپارچه که شامل سه روند تولید، تنظیم و مصرف است. بر این اساس، به باور آنها برای فهم زیست‌شبهانه، ضروری است که به طور همزمان مشخص شود که چه کسانی و چه عناصری در خلق فضاهای شبانه درگیر هستند؛ چه کسانی و چه چیزهایی در تنظیم این فضاها حضور دارند و در نهایت این فضاها توسط چه عواملی مصرف می‌شود. در بُعد دیگر، فضاهای شبانه در قالب سه فرهنگ اصلی، محلی و بدیل فهم می‌شوند. فضاهای اصلی و مسلط، به عنوان فضاهای شناخته شده تجاری، مکان‌های تفریحی نظیر رستوران‌ها، کافی شاپ‌ها، فروشگاه‌ها و نظایر آن را در فضاهای بزرگ شهری بوجود آورده‌اند و مدیریت می‌کنند. این فضاها بخش عظیمی از انواع فعالیت‌ها و مکان‌های زیست‌شبهانه را شامل می‌شوند که منافع و اهداف اقتصادی و مادی مبنای تمام آنهاست. در اینجا بُعد اقتصادی و تا حدودی اجتماعی زیست‌شبهانه برجسته می‌شود. از طرف دیگر فضاهایی وجود دارد که به‌طور تاریخی توسط گروه‌های قومی یا اقشار مشخص شهری خلق شده‌اند. انواع قهوه خانه‌ها، فضاهای تفریحی، مکان‌های گردهمایی محلی و نظایر آنها، نمونه‌هایی از این فضاها هستند. در این بخش بُعد اجتماعی و فرهنگی زیست‌شبهانه برجسته است. در نهایت مجموعه‌ای از فضاهای مستقل و بدیل شبانه در شهرهای بزرگ دیده می‌شود که به طور ویژه شرایطی را برای ابراز وجود خرده فرهنگ‌های یک جامعه مخصوصاً خرده فرهنگ‌های جوانان، جنسیتی، قومیتی و ... که ذیل فرهنگ غالب و مسلط نادیده گرفته شده‌اند، فراهم می‌کند. این فضاها عمدتاً خود بنیاد بوده و توسط این خرده فرهنگ‌ها به شکل غیررسمی انتظام یافته‌اند. در این بخش با توجه به ظهور خرده فرهنگ‌های خاص و فعالیت‌های غیررسمی امکان وجود آسیب‌های اجتماعی قابل تصور است. در این پژوهش ساختار زیست‌شبهانه در ابعاد اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و کالبدی مورد مطالعه قرار گرفته است و نسبت این ابعاد با مولفه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و کالبدی در توسعه پایدار شهری تبیین شد. عرصه زیست‌شبهانه در پرتو تحولات فرهنگی، اقتصادی و روند مدرنیزاسیون شکل گرفته است. زیست‌شبهانه در شهر تهران هم متأثر از تحولات مدرنیزاسیون در عرصه جهانی و تحولات فرهنگی جامعه ایران بوده است. زیست‌شبهانه نیز به عنوان عرصه‌ای که کمتر در شهرهای ایران مورد توجه بوده واجد ظرفیت‌ها و تأثیراتی بر مولفه‌های توسعه پایدار شهری است که فهم آنها در کنار پیامدهای آن ضروری است. در واقع در این پژوهش ظرفیت‌ها و پیامدهای زیست‌شبهانه بر مهم‌ترین مولفه‌های توسعه پایدار شهری، یعنی اجتماعی، اقتصادی و کالبدی تبیین شده است. تاکید به آثار و پیامدهای مثبت و منفی زیست‌شبهانه با توجه به فهم کنشگران اصلی خلق این عرصه از جمله مواجهه‌های بدیع با پدیده زیست‌شبهانه است که این پژوهش به منظور فهم و تبیین آثار این فضای نوظهور بر پایداری شهر تهران بدان پرداخته است، تا ضمن کمک به توسعه ادبیات تجربی و نظری در این زمینه، ارائه دهنده بینشی فرا ژورنالیستی به سیاست‌گذاران حوزه شهری باشد.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

محدوده مورد مطالعه

جغرافیای این پژوهش شهر تهران و جامعه آماری شهروندان حاضر در ۳ منطقه این شهر خواهد بود. مناطق انتخاب شده عبارتند از: میدان‌های راه آهن، تجریش و خیابان سی تیر تهران. مطالعه حاضر به منظور درک ظرفیت‌ها و پیامدهای زیست‌شبانه در توسعه شهر تهران، ۳ منطقه را در بازه زمانی ساعت ۱۸ عصر تا ۶ صبح به عنوان محورهای مطالعه در نظر داشته است. ۳ منطقه به دلیل شرایط متفاوت اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و همچنین برجسته‌تر بودن حیات شبانه در آن‌ها انتخاب شده‌اند.

شکل ۲: نقشه مناطق مورد مطالعه

روش‌شناسی

در این پژوهش به منظور بررسی امکان‌ها و پیامدهای زیست‌شبانه در توسعه پایدار شهر تهران از روش تحقیق کیفی از نوع نظریه‌پردازی داده محور/ نظریه زمینه‌ای استفاده شده است. این روش برخلاف تحقیق خطی و نشئت گرفته از نظریه،

به جای پیش فرض‌های نظری، به داده‌ها و میدان مورد مطالعه اولویت می‌دهند (Flick, 2022). دلیل استفاده از آن، موضوع پژوهش حاضر است که در آن هدف جمع‌آوری اطلاعات از مراجعین به مناطق مورد مطالعه و نحوه مواجهه آن‌ها با فضای شبهانه شهر و دریافت عمیق ذهنیت کنشگران از مواجهه با فضاهای شبهانه شهری حائز اهمیت بوده است. پس از شناسایی ۳ منطقه مورد مطالعه در این پژوهش (میدان‌های تجریش، راه‌آهن و خیابان سی‌تیر) به عنوان مکان‌های تحقیق، با مراجعه به آن‌ها از طریق مصاحبه و مشاهده در قالب مشارکتی و غیرمشارکتی، به جمع‌آوری اطلاعات پیرامون مسائل تحقیق پرداخته شده است؛ مناطق مذکور با توجه به تفاوت‌های اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و کالبدی آن‌ها انتخاب شده بود. همچنین، محدوده‌های مذکور از جمله نقاط شهری بودند که فعالیت‌های شبهانه در آن‌ها به صورت قابل توجهی در جریان بود. جمع‌آوری اطلاعات نیز تا نقطه اشباع نظری و عدم دریافت اطلاعات جدید از میدان تحقیق ادامه یافت. به طوری که در هر محدوده پژوهش با ۱۰ نفر و مجموعاً ۳۰ نفر به عنوان حجم نمونه مصاحبه صورت پذیرفت و پس از آنکه داده‌های دریافتی به نوعی تکراری شد و مطالب جدیدی ارائه نشد، مصاحبه با افراد دیگر متوقف گردید. پس از مرحله گردآوری اطلاعات از میدان تحقیق مرحله طبقه‌بندی و کدگذاری داده‌های پژوهش مبتنی بر داده‌های تجربی، رویدادهای مشاهده شده و روایت‌های ارائه شده صورت گرفت. در این مرحله فرایند با استفاده رهیافت نظام‌مند اشتراوس (Strauss, 1987) و اشتراوس و کوربین (Strauss and Corbin, 1990, 1998)، کدگذاری باز جهت شناسایی مفاهیم این تحقیق، ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها انجام پذیرفت و در مرحله بعد کدگذاری محوری انجام گرفت که در آن شرایط علی، زمینه و پیامدها در نسبت با مقولات محوری تحلیل و تبیین گردید و نهایتاً با استفاده از کدگذاری گزینشی داده‌های موجود در قالب یک مدل نظری تدوین شد. برای نمونه‌گیری نیز از دو شیوه مرسوم نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی، یعنی نمونه‌گیری هدفمند و نظری استفاده شد. در نمونه‌گیری هدفمند، پس از شناسایی ویژگی‌های جمعیت مورد مطالعه، کنشگرانی که نقش موثری در خلق و مصرف زیست‌شبهانه دارند متناسب با اهداف و موضوع تحقیق انتخاب شده و مورد مصاحبه قرار گرفتند. تعداد نمونه‌ها در تحقیقات کیفی تابع شرایط خاص میدان و فرایند تحقیق و اشباع نظری بوده است. در این مطالعه به طور میانگین ۱۰ نفر از کنشگران حاضر در هر میدان که مجموعاً ۳۰ نفر می‌شوند مورد مصاحبه قرار گرفتند. با توجه به آنکه حجم نمونه در مطالعات کیفی تابع شرایط تحقیق است و از آنجایی که اطلاعات دریافتی از افراد مورد مصاحبه مذکور به داده‌های تکراری نزدیک می‌شد، به این تعداد افراد اکتفا شد و با در نظر داشتن اشباع نظری در پژوهش‌های کیفی از مصاحبه با افراد دیگر خودداری شد. مصاحبه‌ها براساس معیارها و پرسش‌های زیر است؛ معیارهای مذکور از مطالعات پیشین و در خلال مصاحبه با افراد مورد مورد نظر بدست آمده‌اند.

جدول ۱: متغیر، ابعاد، معیار و زیر معیار

مفهوم	ابعاد	معیار	زیر معیار	پرسش
توسعه پایدار شهری	اقتصادی	آینکد اشتغال	- میزان اشتغال رسمی	زیست شبهانه چه تاثیری بر ایجاد اشتغال (رسمی/ غیررسمی) دارد؟
			- میزان اشتغال غیر رسمی	
	اجتماعی	تنوع فعالیت‌ها	- تنوع فعالیت‌ها و خدمات	زیست شبهانه چه آثاری بر تنوع فعالیت‌ها و خدمات ارائه شده در این مکان دارد؟
			- رقابتی بودن خدمات و فعالیت‌ها	زیست شبهانه چه آثاری بر رقابتی بودن فعالیت‌ها و خدمات ارائه شده در این مکان دارد؟
		هزینه و هزینه رفتاری	- هزینه فعالیت‌ها و خدمات	هزینه فعالیت و خدمات ارائه شده در شب را چگونه است؟

اجتماعی	عدالت اجتماعی	- توزیع عادلانه فضاها - دسترسی برابر به خدمات و امکانات	زیست‌شبهانه چه تاثیری بر توزیع عادلانه فضاهای تفریحی و فراغتی در شهر دارد؟ زیست‌شبهانه چه نقشی در دسترسی برابر شهروندان به خدمات و امکانات شهری ایفا می‌کند؟
		- ایجاد حس تعلق	زیست‌شبهانه چه نقشی در ایجاد حس تعلق به این مکان فراهم می‌سازد؟
اجتماعی	هویت اجتماعی	- احساس آرامش و نشاط - احساس امنیت	زیست‌شبهانه چه تاثیری بر احساس آرامش و نشاط دارد؟ زیست‌شبهانه چه اثری بر ایجاد احساس امنیت در طول شب دارد؟
		- رفاه و امنیت	
اجتماعی	خواب	- فهم‌پذیری محیط - خاطره‌پذیری	این محیط در شب چقدر برای شما قابل درک است؟ زیست‌شبهانه چه اثراتی بر خاطره‌پذیری شهروندان دارد؟
کالبدی	دسترسی‌پذیری	- دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی - نفوذپذیری	زیست‌شبهانه چه نقشی بر نفوذپذیری محیط‌های شهری دارد؟
		- پویایی معماری - نورپردازی و رنگ‌آمیزی	زیست‌شبهانه چه اثراتی بر پویایی و جذابیت‌های بصری محیطی دارد؟
کالبدی	جذابیت بصری		

(Filzani et al, 2015; Mega and Pedersen, 1998; Tanguay et al, 2010; Michalina et al, 2021)

جدول ۲: متغیرها، اثرات، ابعاد و شرح اثرات

مفهوم	اثرات	ابعاد	شرح اثرات	پرسش
زیست‌شبهانه	ظرفیت‌ها (فایده)	اقتصادی	- اشتغال‌آفرینی - خلق فرصت کسب و کار برای ساکنان - افزایش درآمد	- زیست‌شبهانه چه نقشی در ایجاد اشتغال دارد؟ - زیست‌شبهانه چه تاثیر بر خلق فرصت کسب و کار برای ساکنان شهر دارد؟ - نقش زیست‌شبهانه بر میزان افزایش درآمد فعالان اقتصادی چگونه است؟
			- تحقق عدالت اجتماعی - بهبود کیفیت خدمات اجتماعی - ارتقا امنیت - افزایش حس تعلق مکانی	- زیست‌شبهانه چه نقشی در تحقق عدالت اجتماعی دارد؟ - زیست‌شبهانه چه نقشی در ارتقای امنیت شهری دارد؟ - زیست‌شبهانه چه اثراتی در افزایش حس تعلق به مکان نزد شهروندان دارد؟
کالبدی	اجتماعی و فرهنگی	اجتماعی	- افزایش تعاملات اجتماعی - ارتقای نشاط فردی و اجتماعی	- زیست‌شبهانه چه تاثیری بر افزایش تعاملات و انسجام اجتماعی دارد؟ - زیست‌شبهانه چه اثراتی در افزایش نشاط فردی و اجتماعی دارد؟
			- بازسازی و احیای بافت تاریخی - بهبود کیفیت زیرساخت‌ها	- زیست‌شبهانه چگونه در بازسازی و احیای بافت تاریخی موثر است؟ - زیست‌شبهانه چه نقشی در بهبود کیفیت زیرساخت‌های شهری دارد؟

پایاندها (فرزینده)	اجتماعی و فرهنگی	اقتصادی	- افزایش هزینه زندگی	- زیست‌شبهانه چه تأییراتی بر افزایش هزینه‌های زندگی گذاشته است؟
			- افزایش سهم اقتصاد غیررسمی (همچون دستفروشی)	- زیست‌شبهانه چه نقشی بر افزایش سهم اقتصاد غیر رسمی (همچون پدیده دستفروشی) دارد؟
پایاندها (فرزینده)	اجتماعی و فرهنگی	اقتصادی	- زوال فرهنگ محلی	- زیست‌شبهانه چه اثراتی بر زوال فرهنگ محلی دارد؟
			- افزایش آسیب‌های اجتماعی	- نقش زیست‌شبهانه بر میزان افزایش آسیب‌های اجتماعی چگونه است؟
پایاندها (فرزینده)	اجتماعی و فرهنگی	اقتصادی	- شلوغی و عدم آسایش	- زیست‌شبهانه چه تأییری بر افزایش شلوغی و عدم آسایش شهروندان دارد؟
			- ازدحام و ترافیک و فشار بر زیرساخت‌ها	- زیست‌شبهانه چه اثراتی بر ازدحام، ترافیک و فشار بر زیرساخت‌ها گذاشته است؟
پایاندها (فرزینده)	اجتماعی و فرهنگی	اقتصادی	- کاهش دسترسی	- نقش زیست‌شبهانه بر کاهش دسترسی‌های شهری چگونه است؟
			- کاهش دسترسی	- نقش زیست‌شبهانه بر کاهش دسترسی‌های شهری چگونه است؟

یافته‌ها

در مجموع، از هر منطقه مورد مطالعه با ۱۰ نفر از حاضران و بازدید کنندگان مصاحبه صورت گرفت. یعنی مجموعاً ۳۰ مصاحبه انجام شد که شامل ۱۵ نفر خانم و ۱۵ نفر آقا است. نسبت افراد مورد مطالعه بر حسب جنسیت نیز در مناطق مورد مطالعه متفاوت بود، در برخی از فضاها آقایان بیش از خانم‌ها بودند و در برخی از مناطق نیز وضعیت برعکس بود. با این حال، با توجه به مشاهدات میدانی، سعی گردید که این تناسب بر حسب جنسیت تا حدود زیادی رعایت شود.

جدول ۳: اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه شونده‌گان در میدان راه‌آهن

شهروندان				
ردیف	جنسیت	سن	تحصیلات	وضعیت اشتغال
۱	مذکر	۴۳	دکتر	کارمند
۲	مذکر	۵۳	کارشناسی	کارمند
۳	مذکر	۲۷	کارشناسی	آزاد
۴	مونث	۳۰	کارشناسی ارشد	خانه دار
۵	مذکر	۴۵	کارشناسی	آزاد
۶	مونث	۴۷	کارشناسی	معلم
۷	مذکر	۱۸	زیر دیپلم	کارگر
۸	مونث	۲۸	کارشناسی	دانشجو
۹	مذکر	۶۰	کاردانی	بازنشسته
۱۰	مذکر	۳۸	کارشناسی	آزاد
کسبه				
۱۱	مذکر	۳۵	کارشناسی	سوپرمارکت
۱۲	مذکر	۴۷	زیر دیپلم	آبمیوه فروش
۱۳	مذکر	۴۰	کاردانی	فست فود

جدول ۴: اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه شونده‌گان در میدان تجریش

شهروندان				
ردیف	جنسیت	سن	تحصیلات	وضعیت اشتغال
۱	مذکر	۳۸	کارشناسی ارشد	کارمند
۲	مونث	۳۹	کارشناسی ارشد	کارمند
۳	مونث	۵۵	کاردانی	خانه دار
۴	مذکر	۶۸	کارشناسی	بازنشسته

۵	مونث	۳۲	کارشناسی	دانشجو
۶	مونث	۳۴	کارشناسی ارشد	دانشجو
۷	مذکر	۳۱	کارشناسی	دانشجو
۸	مذکر	۴۰	کارشناسی	آزاد
۹	مونث	۴۵	کارشناسی	معلم
۱۰	مونث	۲۴	کارشناسی	آزاد
کسبه				
۱۱	مذکر	۴۴	کارشناسی	فروشنده پوشاک
۱۲	مذکر	۳۸	دیپلم	دستفروش
۱۳	مذکر	۴۸	دیپلم	خشکیار فروشی

جدول ۵: اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه شونده‌گان در خیابان سی تیر

شهروندان				
ردیف	جنسیت	سن	تحصیلات	وضعیت اشتغال
۱	مونث	۴۵	کارشناسی	خانه دار
۲	مونث	۳۴	دکتر	کارمند
۳	مذکر	۳۵	کارشناسی ارشد	آزاد
۴	مذکر	۴۲	کارشناسی	کارمند
۵	مونث	۲۵	کارشناسی	دانشجو
۶	مذکر	۳۵	کارشناسی	آزاد
۷	مذکر	۴۳	کارشناسی	دبیر
۸	مونث	۳۶	کارشناسی	کارمند
۹	مونث	۵۸	کاردانی	خانه دار
۱۰	مونث	۲۹	کارشناسی ارشد	دانشجو
کسبه				
۱۱	مذکر	۳۶	کارشناسی	فست فود
۱۲	مذکر	۳۰	دیپلم	جگرکی
۱۳	مونث	۴۲	زیر دیپلم	دستفروش

میانگین سنی ۳۰ نفر مصاحبه شونده حدود ۳۹ سال بوده است. مشاهدات میدانی و گفتگو با شهروندان بیانگر آن است که اکثر افرادی که در مناطق پنج گانه حضور یافته بودند حداقل یک ساعت در آنجا توقف داشته‌اند. در این میان، شهروندان حاضر در میدان تجریش بیش از سایر مکان‌ها توقف داشته و به طور میانگین حدود ۳ ساعت به گشت و گذار در آن مناطق اختصاص داده‌اند. میدان راه‌آهن نیز کمترین زمان توقف را از سوی مصاحبه شونده‌گان به خود اختصاص داده است.

کدگذاری مصاحبه‌ها:

جدول ۶: کدگذاری باز

منطقه	تفکیک عبارات‌ها و کدگذاری باز
جوانان بیکار و مزاحم در مناطق اطراف میدان راه‌آهن در کنار معتادان فضای اینجا را ناامن کرده‌اند.	پرسه زنی و بیکاری جوانان / احساس ناامنی
جوانان از اصلی‌ترین خرده گروه‌های فعال و حاضر در عرصه زیست‌شبهانه میدان راه‌آهن هستند.	جوانان کنشگران اصلی زیست شبهانه
دسترسی به راه‌آهن خیلی خوبه. انواع وسایل نقلیه برای رسیدن به این میدان وجود دارد.	نفوذپذیری
اسم شوش می‌آید تداعی کننده ذهنیت خاصی است و حس شادی به آدم دست نمی‌دهد.	فقدان سرزندگی
معتادان و مصرف کنندگان مواد مخدر از گروه‌های فعال در زیست‌شبهانه راه‌آهن هستند.	خرده فرهنگ بزهکار
از نظر اقتصادی وجود راه‌آهن و تردد مسافران داخلی و خارجی فرصت مناسبی برای سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال به صورت شبهانه روزی است.	امکان سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال

با توجه به ساختمان قدیمی ایستگاه راه‌آهن و بافت سنتی منطقه، فضای کالبدی و معماری این منطقه با در نظر گرفتن ملاحظات می‌تواند جذاب و هویت بخش باشد.	هویت بخش بودن بافت قدیمی
عادی شدن غلبه آسیب‌های اجتماعی در این منطقه، فضا را چنان کریه، خشن و ناامن ساخته که خانواده‌ها تمایلی برای حضور شبانه در میدان راه‌آهن ندارد.	عادی شدن آسیب‌های اجتماعی/ ضعف نظارت اجتماعی و انتظامی
فعالیت‌های اقتصادی نیز در طول شب با چالش مواجه شده و اکثر کسبه به دلیل ناامنی، تمایلی چندان برای فعالیت در ساعات پایانی شب ندارند.	ناامنی مانع فعالیت اقتصادی
ما با فعالیت این افراد [دستفروشان] مخالف نیستیم اما باید در جای دیگه فعالیت کنند و ساماندهی بشوند نه اینکه در مقابل مغازه‌ها مستقر شوند و کار مار رو خراب کنند.	تعارض مشاغل رسمی و غیررسمی
در صورتی که افراد تمکن مالی داشته باشند می‌توانند در اینجا نیازهای خود را رفع و رجوع کنند؛ هم خرید کنند، هم تفریح کنند و زیارت نیز داشته باشند.	تمکن مالی/ تنوع کاربری
فضای اینجا تا چند سال پیش با وجود بافت تاریخی بازار، امام زاده و تکیه و ... خیلی جذاب بود، اما الان به دلیل توسعه مغازها و پاساژهای بزرگ و جدید بافت این منطقه جذابیت گذشته را ندارد.	نشانه‌های در حال تغییر بافت شهری/ زوال بافت سنتی
با حضور در همین بخش تاریخی بازار احساس خوشایندی به آدم دست می‌دهد و گذشته برای ما زنده می‌شود.	نوستالژیک بودن بافت تاریخی/ حس تعلق
مراکز خرید در میدان تجریش به خوبی پاسخگوی نیازهای جوانان هستند و با ارائه کالاهای متنوع و شیک در مغازهای بسیار زیبا موجب جذب گروه‌های سنی جوان می‌شوند.	گرایش جوانان به فضاهای مدرن/ رضایتمندی از خدمات
جوانان و زنان به ویژه دختران جوان کنشگران اصلی زیست شبانه در مراکز تجاری منطقه تجریش هستند.	جوان کنشگران اصلی در مراکز مدرن
از نظر حمل و نقل و دسترسی مناسب است و انواع وسایل نقلیه عمومی سبک و سنگین وجود دارد و افراد برای جابجایی دغدغه ذهنی ندارد.	نفوذپذیری
از نظر بصری و بافت جذابیت خاصی ندارد و تلفیق معماری سنتی و مدرن است که منجر به تضعیف بافت سنتی و عدم جذابیت آن شده است.	معماری تلفیقی / تضعیف بافت سنتی
فرصت دستیابی به خدمات در اینجا و در هیچ جا عادلانه نیست و افراد بنابر وسع مالی و اقتصادی شان امکان دسترسی به خدمات را دارند.	نابرابری در دسترسی به خدمات
این منطقه به دلیل تنوع فضاها و سرزندگی و شلوغی آن برایم خیلی جذاب است.	سرزندگی و پویایی
این فضاها [تاریخی و مذهبی] امکان ایجاد حس تعلق، همبستگی و تعامل اجتماعی را به خصوص در برخی از ایام و مناسبت‌ها در سال فراهم می‌سازد.	ایجاد حس تعلق و همبستگی اجتماعی
رشد و توسعه در این منطقه محدود به بُعد اقتصادی و ساختن مراکز خرید مدرن شده است.	توسعه اقتصاد محور
به دلیل نبود فضای کافی برای توقف، تردد و پیاده‌روی در ساعات شلوغی شب آزار دهنده است؛ مبلمان شهری نیز در این بخش با توجه به محدودیت فضای بسیار کم است.	فقدان توقفگاه/ کمبود فضای تردد و تعامل
یکی از اصلی‌ترین اهداف ما از حضور در سی تیر لذت بردن از طریق مصرف غذا و گشت زدن در این خیابان قشنگ است.	حضور با هدف لذت‌جویی
خانواده‌ها و یا زوج‌های دختر و پسر جوان شکل غالب حضور افراد در این منطقه است.	خانواده‌ها و جوانان کنشگران اصلی زیست‌شبهانه
سی تیر به دلیل بافت خاصی که دارد از جمله سنگ فرش و نور و اغذیه فروش‌ها این فضا را زیبا کرده است و افراد حاضر نیز با شور و شوق جنب و جوش فضا را جذاب‌تر کرده‌اند.	تنوع جذابیت بصری/ نشاط اجتماعی
معماری این فضا و سنگ فرش بودن آن جذاب است و خاطراتی را مربوط به گذشته فردی برای افراد زنده می‌کند.	نوستالژیک بودن/ ایجاد حس تعلق
برای فعالیت ما شب زمان مناسبی است چرا که در تهران معمولاً افراد خانواده خوردن شام را بیشتر ترجیح می‌دهند و در طول روز به دلیل حضور در سر کار کمتر فرصت غذا خوردن در بیرون را دارند.	شب فرصت اشتغال و فعالیت اقتصادی
چون طول روز اینجا داخل طرح ترافیک است و کمتر مردم حاضرند وارد این محدود شوند و اکثر افراد اگر بخواهند با خانواده بیایند به توجه به اینکه طول روز سر کار هستند شب فرصت خوبی است.	نفوذپذیری و سهولت حضور در منطقه در طول شب
وجود برندهای معتبر جهانی در عرصه غذا و غذاها و سوغات محلی مناطق ایران این فضای دوگانه را ایجاد کرده است.	تلفیق وجوه محلی و جهانی

تجریش

۴۰
۴۱

علاوه بر این، شکل‌گیری فضاهای شبانه شهری، تحت تاثیر استراتژی‌ها، مداخلات و سیاستگذاری‌های حاکمیتی نیز قرار دارد. دستگاه‌های حاکمیتی به عنوان یکی از بازیگران مهم در شکل دادن به فضاهای شبانه شهری و زیست‌شبانه نقش آفرین هستند؛ به طوری که ساعات فعالیت زیست‌شبانه تابع تصمیمات دستگاه‌های اجرایی و نظارتی است و سایر بازیگران نیز عمدتاً در این بستر مشغول فعالیت هستند. در واقع، دستگاه‌های حاکمیتی بستر فعالیت‌ها و خدمات را فراهم نموده و با در اختیار قرار گرفتن آن توسط جریان اصلی فضای زیست‌شبانه را ترسیم می‌کنند.

شکل ۳: کدگذاری محوری

هدف و ترجیح حضور

اکثر افراد مصاحبه شونده، مهم‌ترین هدف خود را از حضور در شب شهر تفریح، گذران اوقات فراغت و لذت بردن عنوان کرده‌اند. ترجیح آن‌ها نیز از حضور در زیست‌شبانه شهر تهران تفریح و لذت بیان شده است. همچنین، بخش زیادی از این پاسخگویان اعلام کرده‌اند که ترجیح می‌دهند زیست‌شبانه را با خانواده و دوستان خود تجربه کنند.

عدالت فضایی و دسترسی برابر به خدمات

اکثر افراد پاسخگو، تقسیم‌بندی فضایی زیست‌شبانه در سطح شهر تهران را ناعادلانه دانسته‌اند؛ به نظر شهروندان در برخی از مناطق تهران امکانات و خدمات قابل توجهی برای گذران اوقات فراغت در شب وجود دارد اما این امکانات در برخی از مناطق بسیار محدود و ناکافی است. نکته قابل ذکر دیگر در این خصوص، دسترسی نابرابر شهروندان به فرصت‌ها و خدمات شهری در شب است که محرومیت بخش قابل توجهی از جامعه را به دنبال داشته است؛ به گونه‌ای که برخی از مصاحبه شوندگان زیست‌شبانه را امری طبقاتی و مختص افراد و گروه‌های خاص دانسته‌اند.

احساس تعلق و خوشایندی

در این بخش پاسخگویان را می‌توان در سه گروه دسته‌بندی کرد: نخست، گروهی از پاسخگویان نسبت به مناطقی که در آن قرار گرفته هیچ گونه حس تعلق و خوشایندی ندارند؛ این گروه در منطقه راه‌آهن بیش از سایر مناطق مشاهده گردید. فضای کالبدی و اجتماعی راه‌آهن از جمله اصلی‌ترین دافعه‌ها در این زمینه به شمار می‌روند که موجب شده شهروندان جز گذر و عبور از میدان راه‌آهن اهداف دیگری را دنبال نکنند. دوم، گروهی که به فضاهای مدرن تعلق خاطر دارند و با حضور در آن محیط‌ها احساس خوشایندی و تعلق خاطر می‌کنند؛ عموماً جوانان و به خصوص دختران جوان با حضور در مراکز خرید مدرن در مناطق میدان تجریش چنین احساسی دارند. سوم، افرادی که نسبت به فضاهای تاریخی احساس تعلق می‌کنند و با حضور در این فضاها حس نوستالژیکی را بازسازی می‌کنند. خیابان سی تیر و بخش‌هایی از میدان تجریش به خصوص بازار قدیمی آن از مهم‌ترین فضاهایی هستند که چنین کارکردی برای بخشی از شهروندان دارند.

تاثیر زیست‌شبهانه بر خانواده‌ها

بخش قابل توجهی از پاسخگویان تاثیر زیست‌شبهانه را بر خانواده‌ها مثبت ارزیابی کرده‌اند؛ در مقابل تعداد کمی نیز با دیده تردید به این موضوع نگریسته و آثار منفی زیست‌شبهانه را برجسته کرده‌اند. استدلال اصلی افراد موافق زیست‌شبهانه این است که این عرصه فرصتی برای گردهم آمدن اعضای خانواده کنار یکدیگر است و همین موضوع علاوه بر تقویت پیوند خانوادگی، نشاط اجتماعی را نیز به دنبال دارد. در مقابل، استدلال مخالفان بر ناامنی فضای شبانه شهری بوده و اینکه شب فرصتی برای استراحت اعضای خانواده‌ها در منازل است.

تنوع و هزینه فعالیت‌ها و خدمات

اکثر افراد مصاحبه شونده تنوع فعالیت‌ها و خدمات ارائه شده در شب را بسیار محدود دانسته‌اند؛ به نظر افراد مذکور، به دلیل منطقه محدود فعال شبانه، خدمات و امکانات نیز بسیار محدود است و صرفاً به غذا و نوشیدنی محدود شده است. علاوه بر این، ارائه خدمات و فعالیت‌ها نیز نهایتاً تا ساعت ۱ بامداد است که چندان مورد رضایت شهروندان نیست. بالا بودن هزینه خدمات شبانه نیز نکته قابل توجه دیگری است که بخش زیادی از مصاحبه شوندگان بر آن تاکید کرده‌اند.

رفاه و امنیت

در بخشی از فضاهای مورد مطالعه شهری امنیت وجود دارد و همین موضوع باعث شده که شهروندان با آسودگی خاطر در کنار خانواده اوقات خود را سپری کنند. اما در برخی از نقاط مانند میدان راه‌آهن، عدم امنیت و ضعف نظارت اجتماعی و انتظامی زیست‌شبهانه را با چالش مواجه ساخته است و فعالیت شبانه آن منطقه را محدود به گروه‌های خاص اجتماعی نموده است. با این وجود، افراد حاضر در گفتگوها اعلام کرده‌اند که ضریب امنیت همچنان باید ارتقا یابد به خصوص این موضوع برای خانم‌ها بسیار حائز اهمیت بوده است.

مسیرها و نحوه دسترسی

به نظر شهروندان دسترسی به مناطق مورد مطالعه در شب بسیار محدود است و محدود بودن ساعت فعالیت وسایل نقلیه عمومی نیز این مسئله را تشدید کرده است. بنابراین، برای بهره‌برداری و حضور در فضاهای شبانه شهری افراد باید از وسیله شخصی استفاده کنند و استفاده از وسایل نقلیه عمومی چندان میسر نیست و در صورت استفاده نیز هزینه بالایی را به افراد متحمل خواهد کرد. نکته دیگر اینکه ترافیک سنگین شهر در شب به خصوص ایام تعطیل و تابستان است که آزار روحی و روانی شهروندان را به دنبال داشته است؛ با این وصف، محدودیت‌های موجود در زمینه حمل و نقل شبانه موجب شده که بخش قابل توجهی از شهروندان فرصت حضور در عرصه حیات شبانه را از دست بدهند.

جاذبه‌های بصری

در مورد جاذبه‌های بصری مناطق سه گانه نظرات مختلفی ارائه شده است؛ بخشی این جذابیت را مورد ستایش قرار داده و عده‌ای نیز آن را ناکافی دانسته و خواستار توجه بیشتر در این زمینه شده‌اند. با این وجود، جذابیت بصری خیابان سی تیر بیش از سایر مناطق مورد توجه بوده است و از سوی دیگر فضاهای کالبدی منطقه میدان راه‌آهن مورد انتقاد اکثر شهروندان حاضر در آن منطقه قرار گرفته است.

خوانایی

شهروندان در این خصوص نسبت به محیط‌های مورد مطالعه نگاه مثبتی نداشته‌اند؛ گیج کننده بودن محیطی و تلفیق مبهم و بهم ریخته معماری سنتی و مدرن و سرعت تغییرات فضایی چندان به مذاق شهروندان خوش نیامده است و موجب شده که این فضاها در ذهن آن‌ها چندان ماندگار نباشد. موضوعی که نزد برخی از شهروندان باعث بی‌هویتی و غیر قابل فهم شدن فضای شهر شده است.

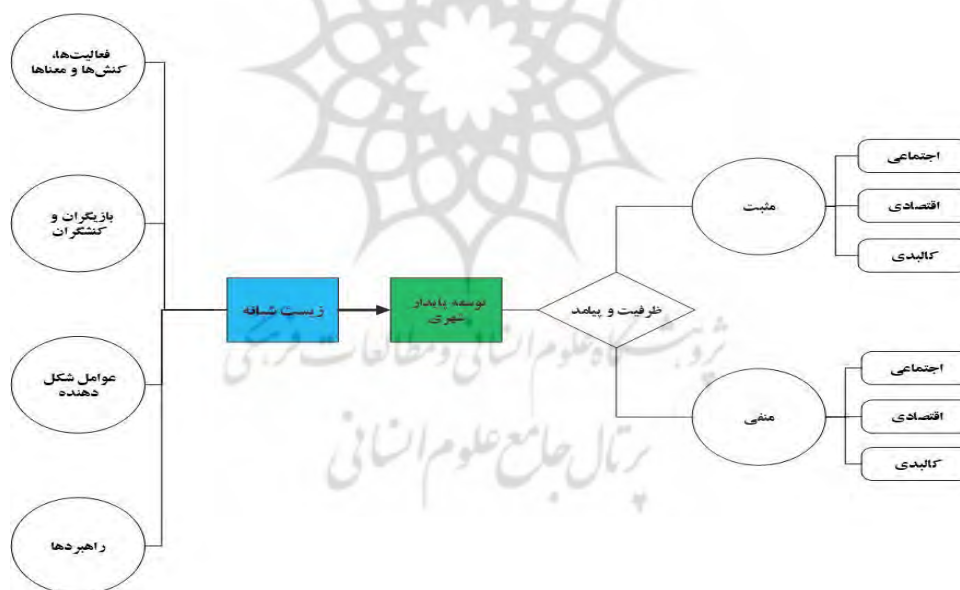
ظرفیت‌ها و پیامدهای زیست‌شبهانه و توسعه پایدار شهری

زیست‌شبهانه شهر تهران با توجه به ۳ منطقه مورد مطالعه چشم اندازی کلی از امکان‌ها و پیامدهای آن برای توسعه پایدار شهری به دست می‌دهد. نتایج این مطالعه بیانگر آن است که زیست‌شبهانه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی دارای

ویژگی‌هایی است که می‌تواند در توسعه پایدار شهری نقش آفرینی کند. این نقش آفرینی در دو بُعد ایجابی و سلبی قابل بررسی است.

جدول ۷: ظرفیت‌ها و پیامدهای زیست‌شبانه

ردیف	ابعاد	ظرفیت‌ها	پیامدها
۱	اقتصادی	- ایجاد فرصت اشتغال و کاهش بیکاری - رونق اقتصاد شهری - ارائه فعالیت و خدمات متنوع - ایجاد رقابت‌پذیری به سود شهروندان	- سیطره ساحت اقتصادی و تجاری - ایجاد و تشدید نابرابری - بالا بودن هزینه خدمات شبانه - افزایش سهم مشاغل غیر رسمی
۲	اجتماعی	- ایجاد نشاط و پویایی فردی و اجتماعی - فرصت برای خلق هویت‌های جدید - ایجاد امنیت اجتماعی شده در شهر - تقویت ارتباطات و تعاملات اجتماعی - شکل‌گیری جمع‌های خانوادگی و دوستی	- گسترش آسیب‌های اجتماعی - گسترش خرده فرهنگ‌های بزهکار - عدم دسترسی عادلانه به فضاهای شهری - ترویج سبک زندگی مصرف محور - تضعیف و یا زوال فرهنگ محلی
۳	کالبدی	- نفوذپذیری - دسترسی‌پذیری - نورپردازی و رنگ‌آمیزی - پویایی و سرزندگی - هویت‌بخش بودن فضاها (به ویژه بافت قدیمی)	- تغییر و تضعیف بافت سنتی - ضعف دسترسی‌پذیری - ضعف نورپردازی و جلوه‌های بصری - نامتناسب بودن معماری مدرن با فرهنگ ایرانی و اسلامی - فقدان توقفگاه برای حضور ماندگار مردم

شکل ۴: مدل زیست‌شبانه و تاثیر آن بر توسعه پایدار شهری

بحث و نتیجه‌گیری

برنامه‌ریزی شبانه برای شهرها از ۱۹۷۰ در اروپا مطرح و در سال ۱۹۹۳ منچستر به عنوان شهر ۲۴ ساعته معرفی شد. مطالعات صورت گرفته در خصوص زیست شبانه بیانگر آن است که گنجاندن زندگی شبانه در روال روزانه نقش موثری در توسعه و پایداری یک جامعه دارد. زیست شبانه از یک سو رونق اقتصادی، سرزندگی و پویایی اجتماعی را به دنبال دارد و از سوی دیگر واجد آسیب‌هایی است که به واسطه آن رفتارهای بزهکارانه و مجرمانه فرصت بهتری برای ظهور و

بروز می‌یابند. در این پژوهش با بکارگیری روش کیفی و استفاده از گراند تئوری، مواجهه شهروندان با زیست‌شبهانه و در سه نقطه مورد بررسی قرار گرفت و آثار و پیامدهای این پدیده بر شهر تهران با رویکردی اجتماعی تبیین شد. از جمله مهم‌ترین آثار مثبت زیست‌شبهانه می‌توان به رونق اقتصادی، افزایش امنیت روانی و اجتماعی سرزندگی، افزایش نشاط و پویایی اجتماعی اشاره کرد. از سوی دیگر، سیطره وجه اقتصادی منجر به شکل‌گیری زیست شبهانه معطوف به امر اقتصادی شده است؛ همچنین، عدم دسترسی عادلانه به فضاهای شبانه شهری و تضعیف بافت و فرهنگ محلی از جمله عوارض این پدیده بر شهر تهران است. در این مطالعه نیز مانند برخی از مطالعات انجام شده در حوزه زیست شبهانه نظیر پژوهش‌های گرازبان (Grazian, 2008)، زاکی و نگاسا (Zaki and Negasa, 2012)، لیو (Liu, 2023)، وبر (Weber, 2019)، کرامر (Kramer, 2023)، زیست شبهانه بر رونق اقتصادی در دو بخش رسمی و غیررسمی و ایجاد نشاط و پویایی تاثیر مثبت داشته است. در مقابل به دلیل عدم توزیع عادلانه فضاهای شهری تهران در شب، دسترسی شهروندان از نظر فیزیکی و اجتماعی به این فضاها نابرابر است. از سوی دیگر سیطره وجه اقتصادی در عرصه حیات شبانه ابعاد فرهنگی و اجتماعی را به حاشیه رانده و این امر منجر به شکل‌گیری زیست شبهانه اقتصاد محور شده است. بنابر مدل این پژوهش، مهم‌ترین عناصر صورت‌بندی زیست‌شبهانه کنشگرانی شامل تولیدکنندگان، تنظیم‌کنندگان و مصرف‌کنندگان آن هستند. در میان تولیدکنندگان زیست‌شبهانه مراکزی نظیر اغذیه‌فروشی‌ها و مراکز خرید نقش اصلی را بر عهده دارند؛ این گروه‌ها که شکل دهنده «اقتصاد خدماتی» هستند در بستری که توسط دستگاه‌های حاکمیتی و شهرداری تدارک دیده شده به فعالیت می‌پردازند؛ با این وجود، فعالیت‌ها و کنش‌های آن‌ها اقتصاد محور و معطوف به سود است. فضاهای شبانه ایجاد شده توسط فعالان اقتصادی و حاکمیت، از طریق نظارت‌های رسمی و غیررسمی انتظام می‌یابد. از یک سو، دستگاه‌های نظامی و امنیتی وابسته به حاکمیت، تامین‌کننده و تنظیم‌کننده فضاهای شبانه شهری است و از سوی دیگر، خود و مردم و فعالان اقتصادی به عنوان بخش غیررسمی در تنظیم زیست شبهانه به صورت آگاهانه و غیرآگاهانه نقش آفرین هستند. فضای ایجاد شده برای زیست‌شبهانه در شهر تهران عمدتاً توسط جوانان و خانواده‌ها مصرف می‌شود. حضور خانواده‌ها در عرصه زیست شبهانه شهری غالباً با هدف تفریح و گذران اوقات فراغت است. اما این امر نزد جوانان علاوه بر ماهیت فراغتی، حاوی معانی متفاوتی است. قرار گرفتن جوانان در فضاهای شبانه شهری علاوه بر جنبه مصرفی و فراغتی واجد ماهیتی نمایشی نیز می‌باشد. جوان با حضور در مراکز خرید و اغذیه‌فروشی‌ها به دنبال بازتعریف و بازنمایی هویت خود است. با این حال، کنش‌های جوانان در بستری انجام می‌پذیرد که پیش‌تر توسط تولیدکنندگان و تنظیم‌کنندگان، فراهم شده است. به طور کلی، در صورتی که شرایط و بسترهای لازم برای زیست‌شبهانه شهری در تهران فراهم شود و این پدیده جنبه قانونی پیدا کند، آثار مثبت آن بر روند توسعه پایدار شهری در ساحت‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی بیش از آسیب‌ها و چالش‌های آن امکان بروز می‌یابد. مواجهه غیرمحافظه کارانه نظام حکمرانی شهری با این پدیده و تقویت ابعاد فرهنگی و اجتماعی متناسب با اقتضائات جامعه ایرانی، زیست‌شبهانه را از حالت تک ساحتی اقتصاد محور فعلی خارج ساخته و امکان‌های آن را بر توسعه پایدار شهری فراهم می‌سازد؛ با توجه به اینکه در مناطق مورد مطالعه بخش عمده‌ای از مخاطبان و مصرف‌کنندگان زیست‌شبهانه خانواده‌ها بودند، با فراهم ساختن بسترها و شرایط لازم برای این پدیده امکان حضور گسترده‌تر خانواده‌ها در این عرصه میسر می‌شود؛ موضوعی که نشاط، انسجام و همبستگی اجتماعی را به دنبال داشته و علاوه بر تقویت بنیان خانواده، امنیت اجتماعی در شب شهر نیز به واسطه آن افزایش می‌یابد. مطالعه حاضر، به دنبال فهم بهتر از مزایا و معایب زندگی شبانه و ارائه بینشی فراتر از مباحث ژورنالیستی است؛ این تحقیقات به منظور درک عمیق‌تر از پدیده زیست‌شبهانه می‌تواند به سیاست‌گذاری‌ها و سیاست‌ورزی در حوزه شهری یاری رسان باشد. در این راستا پیشنهاداتی به شرح ذیل بیان می‌شود:

- قانونی و مدون نمودن طرح زیست شبهانه و تعیین متولی برای آن
- توسعه زیرساخت‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی زیست‌شبهانه و فضاهای مختص آن
- ضرورت نگاه چند ساحتی به پدیده زیست شبهانه و عدم تقلیل آن به جنبه اقتصادی

- توزیع عادلانه فضاهای خدماتی، رفاهی و تفریحی شبانه در مناطق شهر تهران
- ارتقای امنیت فردی و اجتماعی در سطح شهر
- استفاده از تجربیات موفق جهانی در راستای تحقق زیست شبانه با در نظر داشتن شرایط خاص تاریخی و اجتماعی جامعه ایرانی

سپاسگزاری

از همه کسانی که در این تحقیق نگارندگان را یاری کرده‌اند تشکر و قدردانی می‌شود.

پی‌نوشت

- 1- Local Governments for Sustainability (ICLEI)
- 2- Sustainable Development Goals (SDGs)

حامی مالی

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

سهم نویسندگان در پژوهش

همه نویسندگان، در بخش‌های نگارش و تنظیم مقاله حاضر نقش و سهم برابر دارند.

تضاد منافع

نویسنده (نویسندگان) اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

منابع

- Amid, A., 2013. Night, Space and Urban design: Case study of Mashhad, Iran, School of Architecture and the Built Environment. Westminster university. 420 p. <https://doi.org/10.34737/8yy54>
- Anizadeh, A., 2018. The Nightlife in Iranian Folk Culture. Culture and Folk Literature, 6(21), 73-98.
- Azkiya, M., 1986. Sociology of rural development and underdevelopment of Iranian rural society, 336 p (In Persain)
- Aramayona, B. and Guarneros-Meza, V., 2024. The 'In/formal Nocturnal City: Updating a research agenda on nightlife studies from a Southern European perspective. Journal of Urban Studies: 61 (3), 589-603. <https://doi.org/10.1177/00420980231188512>
- Carmona, M., 2021. Public places urban spaces: The dimensions of urban design. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315158457>
- Chatterton, P. and Hollands, R., 2003. Urban Nighys Capes: Youth Cultures, Pleasure Spaces and Corporate Power, London: Routledge, 300 p. <https://doi.org/10.4324/9780203402054>
- Michalina, D., Mederly, P., Diefenbacher, H. and Held, B., 2021. Sustainable urban development: A review of urban sustainability indicator frameworks. Journal of Sustainability: 13(6), 1-20. <https://doi.org/10.3390/su13169348>
- Eder, M. and Öz, Ö., 2015. Neo liberalization of Istanbul's nightlife: Beer or champagne?. International Journal of Urban and Regional Research: 39(2), 284-304. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12156>
- Edensor, T., 2015. Light Design and Atmosphere. Journal of Visual Communication 14(3), 331-350 <https://doi.org/10.1177/1470357215579975>
- Eldridge, E., Nofre, J., Giordano, A., Martins, J. and Sequera, J., 2018. Tourism, nightlife, and planning: challenges and opportunities for community liveability in La Barceloneta. Journal of Tourism Geographies: 20(3), 377-396. <https://doi.org/10.1080/14616688.2017.1375972>
- Fakouhi, N., 2021. Urban Anthropology, 608 p. <https://doi.org/10.4236/jgis.2018.105032> (In Persain).
- Flick, U., 2022. An introduction to qualitative research: 632 p. <https://doi.org/10.14483/23464712.15330> (In Persain).

- Ghadimi, D. and Keramati, Gh., 2017. Nightlife Design with a Concentration in Effects of Cultural Factors in Urban Spaces. *Haft Hesar J Environ Stud* 2017: 5(20), 31-46. 20.1001.1.23225602.1396.5.20.5.7 (In Persain).
- Ghalehnoee, M. and Nilipour, N., 2020. Evaluation of Urban Nightlife with an Emphasis on Night-Time Economy Case Study: Kamal Ismail St., Isfahan. *Sustainable city*: 3(2), 47-62. 10.22034/jsc.2020.211528.1165 (In Persain).
- Grazian, D., 2008. *On the Make: The Hustle of Urban Nightlife*, Chicago: The University of Chicago Press: 296 p. <https://doi.org/10.1086/599159>
- Ibrahim, F., Omar, D. and Mohamad, N., 2015. Theoretical Review on Sustainable City Indicators in Malasia. *Journal of procedia- social and behavioral sciences*: 202(22), 322-329. 10.1016/j.sbspro.2015.08.236
- Kramer, J. and Wittmann, M., 2023. Nightlife as counter space: Potentials of nightlife for social wellbeing. *Journal of Annals of Leisure Research*: 28(1), 1-21. <https://doi.org/10.1080/11745398.2023.2273548>
- Mega, V. and Pederson, J., 1998. *Urban Sustainability Indicators*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Printed in Ireland: 49 p.
- Ngesan, M. and Hafazah, A., 2012. Impact of night commercial activities towards quality of life of urban residents. *Journal of Procedia- Social and Behavioral Sciences*: 35, 546-555. 10.1016/j.sbspro.2012.02.121
- Ngesan, M. and Saniah, A., 2012. Concept of night: a new dimension to a city's economy. *Asian Journal of Environment- Behaviour Studies*: 3(7), 31-37. <https://doi.org/10.21834/aje-bs.v3i7.257>.
- Liu, Y., Zhang, Y., Zhang, X., Han, F. and Zhao, Y., 2023. A geographical perspective on the formation of urban nightlife landscape. *Journal of Humanities and Social Sciences Communications*: 10(1), 1-15. 10.1057/s41599-023-01964-9
- Lefebvre, H., 1991. *The Production of Space*. English translation. Malden: Oxford: Blackwell: 464 p.
- Strauss, A., 1987. *Qualitative Analysis for Social Scientists*. Cambridge: Cambridge University Press: 319 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511557842>
- Strauss, A. and Corbin, J., 1998-1990. *Basics of Qualitative Research*. London: SAGE: 456 p.
- Su-Jan, Y., Limin, H. and Kiang, H., 2012. Urban informality and every day (night) life: a field study in Singapore. *Journal of International Development Planning Review*: 34(4), 369-390. 10.3828/idpr.2012.22
- Tanguay, A., Rajaoson, J., Lefebvre, J. and Lanoie, P., 2010. Measuring the sustainability of cities: An analysis of the use of local indicators. *Ecological Indicators*: 10(2), 407-418. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2009.07.013>
- Wang, Z., Fu, H., Liu, H. and Liao, C., 2023. Urban development sustainability, industrial structure adjustment, and land use efficiency in China. *Journal of Sustainable Cities and Society*: 89, 104338. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2022.104338>
- Weber, C. and Henckel, D., 2019. Nacht und Gerechtigkeit: Die Stadtnacht als spezifischer Zeit-Raum. *Zeitgerechte Stadt: Konzepte und Perspektiven für die Planungspraxis*: 9, 109-139. <https://hdl.handle.net/10419/196233>